

KASB TANLASHGA YO'LLASHNING PSIXOLOGIK MOHIYATI

Mirzaolimova Saida Mirzavali qizi
Namangan davlat universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada kasbga yonaltirishning psixologik ob'yekti va muammolari, "Kasbiy psixologiya"da talabalar psixologiyasining mohiyati, uning metodlari va tamoyillari, shaxsning bilish jarayonlari, individual-tipologik xususiyatlari, faoliyati, muloqot va shaxslararo munosabatlari haqida atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: kasb, mehnat imkoniyati, shaxsni psixologik himoyalash, kasbiy tashxis, aksentuatsiya, zaif inson.

РУКОВОДСТВО ПО ВЫБОРУ ПРОФЕССИИ ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ СУТЬ

Мирзаолимова Саида Мирзавалиевна.
Магистрант Наманганского государственного университета

Аннотация: В данной статье раскрываются психологический объект и проблемы профессиональной направленности, сущность студенческой психологии в «Профессиональной психологии», ее методы и принципы, познавательные процессы человека, индивидуально-типологические особенности, деятельность, общение и межличностные отношения, подробно описаны.

Ключевые слова: профессия, возможность трудоустройства, психологическая защита личности, профессиональный диагноз, акцентуация, слабая личность.

Kasb tanlashga yo'llash - umuminsoniy madaniyatni shakllantirish jarayonining tarkibiy qismlaridan biri sifatida yosh avlodning kasbiy tiklanishi, tabiat in'om etgan (tug'ma) layoqatlarini rivojlantirishga ko'maklashish, insonga kasbiy o'zligini anglashiga yordam beruvchi maxsus chora-tadbirlar majmuasi bo'lib, uning imkoniyat va ehtiyojlarini xisobga olgan holda, bandlik va maqbul ta'lim turini tanlash ishlarida, turli xil malakali kasb mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarda jamiyatning g'amxo'rliqi sifatida namoyon bo'ladi.

Kasb tanlashga yo'llashning asosiy maqsadi - yosh avlodni ongli va mustaqil ravishda ta'lim yunalishini tanlashiga yoki shaxsning psixofiziologik xususiyatlari, qiziqishi, qobiliyati, moyilliklari va jamiyatning kadrlarga bo'lgan ehtiyojidan kelib chiqqan holda mehnat qilish sohasini tanlashga tayyorlashdan iborat.

Kasb tanlashga yo'llash quyidagi ikki asosiy vazifani xal qilishga qaratilgan:

1. mehnat imkoniyatlarini oqilona taqsimlash va foydalanish xisobiga mamlakatning iqtisodiy salohiyatini mustaxkamlash;
2. shaxsni ijtimoiy va iqtisodiy himoyalash, chunki o'z qiziqishlari, moyillik va imkoniyatlariga mos kelgan kasbni tanlagan inson ham kasbiy, ham moddiy jihatdan tezroq uni o'zlashtiradi va sezilarli natijalarga erishadi.

Kasb tanlashga yo'llash ishining pirovard natijasi ijtimoiy - iqtisodiy omil bo'lib, shaxsga ham, davlatga ham real foyda keltiradi.

Kasb tanlashga yo'llashda quyidagi tamoyillar asos qilib olingan:

1. kasb tanlashga yo'llash xizmatlarining majmuaviy xarakterdaligi;
2. iqtisodiy rivojlanish va mehnat bozorini o'rganish va prognoz qilish orqali jamiyat va shaxs qiziqishlarini muvofiqlashtirish;
3. shaxsni kasb tanlashga yo'llash va psixologik-pedagogik tashxis qilish shakli, uslublari va vositalarining ilmiy asoslanganligi;
4. O'zbekiston fuqarolarining va (lozim bo'lganda) boshqa davlat fuqarolarining o'qish, ish joyi, yoshi, jinsi, millati va diniy dunyoqarashidan qat'iy nazar kasb tanlashga yo'llash xizmatlaridan foydalanishga teng xuquqligi;
5. kasb tanlash yoki almashtirish, ta'lim turi va ishga joylashish imkoniyatlariga nisbatan kasbiy va boshqa axborotlarning tushunarligi;
6. kasbiy tashxis va maslahat berishning ixtiyoriyligi;
7. kasbiy tanlov, tashxis va maslahat xulosalarining ob'ektivligi, maxfiyligi va tavsivaviy xarakterda ekanligi;
8. kasb tanlashga yo'llash xizmatlari xodimlarining kasbiy axloq normalariga rioya etishligi.

Kasb tanlashga yo'llash ishlarining asosiy ob'ekti:

1. umumiy o'rta ta'lim maktablarining 1 - 11 sinf o'quvchilari;
2. oliy o'kuv yurtlari talabalari va kasb-hunar ta'limi muassasalarining o'quvchilari;
3. ishdan bo'shashi kutilayotganlar;
4. ish qobiliyati cheklangan shaxslar.

Kasb tanlashga yo'llashning mohiyati va mazmuni. Kasb tanlashga yo'llash - bu har bir shaxsning o'ziga xos individual xususiyatlari va mehnat bozorining ehtiyojlarini hisobga olgan holda, o'z kasbiy o'rnini topishi uchun shaxsga ta'sir etishning ilmiy asoslangan shakl, usul va vositalar tizimidir. U insonning kasbiy kiziqishi va imkoniyatlari xamda jamiyatning aniq bir kasbiy faoliyat turiga ehtiyojlarining mutanosibligiga erishishga yo'naltirilgan.

Kasb tanlashga yo'llash - mohiyat va samaradorlikni baholash ko'rsatkichlariga ko'ra ijtimoiy-iqtisodiy kategoriyadir. Kasbga yo'naltirishni xal etish vazifalari bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy, tibbiy-fiziologik va psixologik-pedagogik mohiyatga ega

muammodir. Kasb tanlashga yo'llash quyidagi qismlarni o'z ichiga oladi: kasbiy axborot, kasbiymaslahat, kasbiy tanlov va saralash, kasbiy moslashish.

Kasbiy axborot - ma'lum bir kasbni egallash xoxishi bo'lgan shaxsga, turli mutaxassisliklarni egallashning shakl va sharoitlariga, kasbiy malakalarning o'sish imkoniyatlariga mehnat bozorining holati va ehtiyojiga, kasbiy qiziqishlarning shakllanishiga, shaxsning istak va ko'nikmalariga quyilgan talablar hamdazamonaviy kasblarning istiqboli va mazmuni to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash, targ'ibot qilish chora-tadbirlaridir.

Kasbiy maslahat - kasb tanlash yoki faoliyat turini o'zgartirishda yordamga muhtoj bo'lgan shaxsning individual-psixologik xususiyatlari, shaxsiy fazilatlari, kasbiy qiziqishlari, moyilligi, sog'ligi va mehnat bozori ehtiyojlarini o'rganishasosida psixologik-maslahatchi bilan ilmiy tashkil etilgan o'zaro muloqot tizimidan iborat.

Kasbiy tanlov va saralash - kasbiy faoliyatning alohida turlariga yaroqlilik darajasini aniqlashga yo'naltirilgan shaxsning psixofiziologik xususiyatlari (tanlash) yoki aniq bir kasbga bo'lgan psixofiziologik me'yoriy talablar (saralash) asosida shaxsni har tomonlama o'rganish tizimidir.

Moslashish - ishlab chiqarishda kasbiy faoliyatning ijtimoiy-psixologik va tashkiliy-texnik sharoitlariga shaxsni moslashtirishga, uni muvofaqqiyatli ravishda kasbni egallashi uchun shart-sharoitlarni yaratishga yo'naltirilgan choralarning majmuaviy tizimidir.

Kasb va qiziqish. Qiziqish shaxsning muhim psixologik jabhalaridan biri hisoblanib, unda insonning individual xususiyati bevosita mujassamlashadi. Qiziqish - insonlarning dunyoqarash, e'tiqodlari, ideallari, ya'ni uning oliy maqsadlari, ezgu niyatlari, orzuumidlari bilan bevosita bog'liq ravishda aks etadi. Qiziqish insonlar hayoti va faoliyatida muhim ahamiyatga ega hamda ularning muvaffaqiyatli kechishini ta'minlash uchun xizmat qiladi.

Qiziqish bilimlarning ongli, puxta, barqaror, anglangan holda o'zlashtirishda, ko'nikma va malakalarni shakllantirishda shaxs qobiliyati, zehni, uquvchanligi rivojlanishiga, olamni mukammalroq tushunishga, bilim saviyasini kengayishiga yordam beradi. Qiziqish motiv singari borliqning mo'jizakor tomonlarini bilishga, fan asoslarini egallashga, faoliyatning turli-tuman shakllariga nisbatan ijodiy yondashishni vujudga keltiradi. Mehnatga, ta'limga ma'suliyat bilan munosabatda bo'lishni shakllantiradi, har qaysi yakka hol (individual) shaxsda ishchanlik, g'ayrat-shijoat, egilmas irodani tarkib toptirishga puxta psixologik shart-sharoitlar yaratadi.

Qiziqishning psixologik moxiyatidan kelib chiqqan holda yondashilganda, qiziqish foyda va manfaatni bildirib, insonda intilish, faollik ichki turtki, ehtiyojni ruyobga chiqarish manbai rolini bajaradi.

Jahon psixologiya fanining yirik namoyondalari shaxsning qiziqishini uning yaxlit ruhiy dunyosi bilan, binobarin, odamning aqliy faoliyati, bilish jarayonlari,

irodasi, xarakteri, temperamenti, xissiyoti, qobiliyati bilan, umuman olganda inson tuzilishining barcha qirralari bilan bog'liq tarzda tushuntirishga harakat qilganlar.

Qiziqish muammosi psixologik nuqtai nazardan N.A.Ribnikov va boshqalarning nazariy metodologik xususiyatga ega bo'lgan asarlarida va maxsus eksperimental tadqiqotlarida rivojlantirildi.

Qiziqishning psixologik mohiyatining dastlabki ko'rinishi - bu uni odamlar tomonidan anglab etishi yoki tushunish imkoniyatidir. Shaxs qiziqish mahsulini, uning oqibatini anglash, tasavvur etish orqaligina ob'ektiv borliqdagi narsa vahodisalarga ongli, tanlab munosabatda bo'ladi. Lekin, bu voqelik (anglash, tushunish) insonda birdaniga sodir bulmaydi, balki muayyan vaqt davomida unda bilish jarayonlari, shaxsiy fazilatlar, individual-tipologik xususiyatlari rivojlanishi tufayli yuzaga keladi. Shuni alohida ta'kidlab o'tish joizki, qiziqishning psixologik mohiyati namoyon bo'lishida aqliy jarayonlarmuhim ahamiyatga egaligi hodisasi qayd qilinishi u faqat intellektdan tashkil topadi, degan ma'no anglatmaydi, albatta.

Psixologiyada qiziqish quyidagi turlarga ajratilishi mumkin:

- 1) mazmuniga ko'ra;
- 2) maqsadiga binoan: bevosita va bilvosita;
- 3) ko'lamiga qaraganda: keng vator;
- 4) qiziqishlar darajasi bo'yicha: barqaror va beqaror va boshqalar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. "O'zbekiston", 2017.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni. – T., 1997.
3. O'zbekiston Respublikasining Kadrlar tayyorlash bo'yicha milliy dasturi – T.,1997.
4. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni. O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari to'plami, 2017yil, 6-son,70-modda.
5. Andreeva G. M. Sotsialnaya psixologiya. – M., 1990.
6. Andrianova V. Ye. Deyatel'nost cheloveka v sistemax upravleniya.– M., 1994.
7. Odilboyevich J. H. SHAXS VA UNING TEMPERAMENTIDA PSIXOLOGIK HIMOYA MEXANIZMLARINING ORNI VA AXAMIYATI MOSLASHISHDA UNING TARKIBIY QISMLARI //MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH. – 2023. – T. 2. – №. 19. – C. 78-84.
8. Arifxodjaeva I. X. Muxandis xodimlar psixologiyasi. – T., 2007
9. Belinskaya Ye.P.,Tixomandriskaya O.A. Sotsialnaya psixologiya lichnosti. – M., 2001.